

Oponentský posudek disertační práce

Autor práce: Libor Stejskal

Název práce: Bezpečnost a občané v 21. století. Strukturace a integrace dobrovolných občanských rolí při zajišťování bezpečnosti.

Vedoucí práce: PhDr. Miloš Balabán, PhD.

Oponent: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Disertační práce Libora Stejskala je na vynikající úrovni. Obdivuhodné je pečlivé a důkladné shromáždění poznatků o dobrovolné účasti občanů na zajišťování bezpečnosti z většiny evropských zemí, Spojených států, Kanady a Izraele, jak v současnosti, tak i v historickém kontextu. Tato faktografická část svědčí o dlouhodobém úsilí autora a sama o sobě je užitečná. V disertační práci nezůstal autor pouze na úrovni deskripce, ale pokusil se o nalézání společných znaků různorodých činností. Jeho ambicí bylo vytvořit komplexní pojetí bezpečnosti a vypracovat návrh integrovaného přístupu pro bezpečnostní systém České republiky.

K tomu, že se podařilo naplnit cíle práce, přispělo nejen autorovo dlouhodobé badatelské působení v této oblasti a jeho chvályhodná osobní angažovanost, ale i mnohostranný pohled na problematiku, vycházející z přesně vymezených čtyř rovin dobrovolné účasti, přesně stanovených kritérií dobrovolnosti, propracovaných výchozích teoretických modelů, a hledání sociálních, politických a ekonomických kontextů. Zvažuje se i řada dalších faktorů – například souvislost zapojení občanů do bezpečnostního systému a kvalita demokracie. Zejména logicky, jednoznačně a přesně stanovené výzkumné otázky (str. 23) jsou dobrým východiskem. Stejně tak přehledný a dosti konkretizovaný je i konceptuální rámec (str. 31). Zajímavá je i aplikace Baumanovy koncepce „tekuté modernity“ (str. 46). L. Stejskal přitom všechny kroky a koncepce podrobně charakterizuje, nepojímá je mechanicky, ale upozorňuje na různé výjimky či nejednoznačnosti výkladu. Například u kritéria ziskovosti nevyklučuje, že dobrovolnost může být spojena s kompenzacemi, či odměnami. Zmiňuje se i o patologických formách (str. 168). Plasticky je pojata i motivace dobrovolníků (str. 135), která se neomezuje pouze na altruismus. U některých organizací – jako SA, SS, Ordneři, Lidové milice – je zdůrazněna změna rolí. Oceňuji i to, že L. Stejskal se již při shromažďování faktografického materiálu zamýšlel nad společnými znaky a faktory, které by mohly být využity při komplexním zpracování.

S dobře vymezeným rámcem souvisí i přehledně uspořádaná struktura práce. Autor většinu kapitol začíná jakýmsi úvodem a pak následuje podrobnější rozpracování. Přehledně jsou strukturovány i závěry, kde v prvním odstavci je jakési „návěští“, a následuje shrnutí podle čtyř sfér, včetně mezinárodních přístupů, a podle cílů: explorace a deskripce, konceptualizace a model. Závěrem je vyjmenována celá řada konkrétních opatření, která logicky vyplývají z předchozí analýzy, a u nichž je navíc bráno v úvahu, aby „znamenala jen omezenou dodatečnou zátěž“. Z celé práce logicky vyplývají i dosti rozsáhle naznačené možnosti dalšího výzkumu v této oblasti. Ke kladům patří i důsledná a aktuální citace (některé tituly byly vydány před 2-3 měsíci) a to, že v práci jsem nezaznamenal překlepy. (Pouze na straně 208 ve

větě „ (...) by představoval dodatečnou zátěž jako státní rozpočet a pro rozpočty orgánů územní samosprávy“ buď něco chybí, nebo je tam jiné slovo – jak pro?). V souvislosti s výčtem kladů bych chtěl ještě vyjádřit souhlas s některými detaily. Líbí se mi, že vedle národního státu jsou brány v úvahu i sítě domácích i nadnárodních aktérů (str. 51), souhlasím s tím, že „mafie jsou v podstatě způsobem autonomní organizované ochrany“ (str. 172), i když toto se týká klasických mafií a už ne současného organizovaného zločinu, a souhlasím, že existují různé nepodložené představy o tom, že méně policistů znamená více kriminality, méně hasičů více požárů (str. 218). K tomu bych ještě připojil, podle mého rovněž mylnou představu, že větší platy omezí korupci.

Vzhledem k tématu a stavu jeho teoretické rozpracovanosti byla možnost použití metod poněkud omezena. To, co bylo možné použít, bylo využito v plném rozsahu. I s určitým přesahem, který vzešel z použití rozhovorů se zahraničními experty.

Po stručném výčtu pozitiv bych zmínil i připomínky, které považuji za polemické. Nelze je jednoznačně označit za nedostatky, ale tím, že se problematikou dobrovolné občanské účasti při zajišťování bezpečnosti specificky nezabývám, bych v některých případech potřeboval věc blíže vysvětlit. Někde bych dal přednost jinému postupu, nebo mám poněkud jiný názor, o němž nechci tvrdit, že je zrovna ten správný.

V části věnované metodám (str. 24) uvádí autor dost podrobný výčet toho, kudy se analýza ubírat nebude. Podrobně zde rozebírá nevýhody realistického a pozitivistického přístupu. Jím zvolený přístup je však podle mého názoru charakterizován příliš obecně jako „multidisciplinární, byť zakotvený na poli sociální vědy“ nebo „používající optiku historickou a sociologickou“ (str. 26). Také „vlastní zúčastněné, nestrukturované a neformalizované pozorování“ (str. 28) mohlo probíhat tak či onak. Mělo by mít nějaká pravidla. Autorovi je to určitě jasné, jak výzkum probíhal, nakonec touto cestou dospěl k významným poznatkům, ale čtenáři by na tomto místě mělo být řečeno, jaké byly konkrétní výzkumné postupy. Kromě toho: když už byly podrobně uvedeny výhrady k výzkumným postupům, které nebyly použity, měla by být zmíněna i omezení a úskalí těch postupů, které byly použity. Bylo by též dobré naznačit, jak budou hledány souvislosti mezi kvalitativními poznatky z odborné literatury, z pozorování z rozhovorů.

Autor vymezuje cíle primární: vytvořit nové ucelené vědění a osvětlit možnost změny a cíle výzkumné. Cíle výzkumné bych spíše považoval za základní, to co označuje za primární – je užitečné, ale odvozené. To je ale skutečně můj názor, který nemusí L. Stejskal akceptovat.

Vzhledem k tomu, že ve většině zemí, o nichž se autor zmiňuje, je analyzovaná problematika propracována mnohem důkladněji a v praxi se v plném rozsahu realizuje, není při řadě postulátů „geografický záběr“ zcela ostrý a není patrné, zda se všechny skutečnosti České republiky v současné době týkají.

K diskusi o vymezení vnější a vnitřní bezpečnosti bych chtěl podpořit tezi o tom, že toto rozhraní není rigidní tím, že v současné době překračuje nadnárodní organizovaný zločin, ekonomická kriminalita i terorismus hranice států a policejní sbory na tuto skutečnost reagují.

Poněkud více se zastavím u oblasti, která není z hlediska tématu nejdůležitější, ale částečně se dotýká kriminologie, kterou se zabývám. Případá mi, že sféra „pořádkově-policejní“ je poněkud redukována pouze na policii. V důsledku toho jsou policii přisuzovány kompetence a úkoly, na kterých se podílí, ale pouze jako jeden z aktérů. Například prevence kriminality je

meziresortním úkolem, který koordinuje Republikový výbor prevence kriminality, gesce za jeho provádění má Ministerstvo vnitra a Policie ČR je pouze jedním z dílčích aktérů. I když je to vzhledem k tématu okrajová záležitost, bylo by bývalo dobré se kromě pracovníků odboru bezpečnostní politiky, zeptat též pracovníků odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra. Policii také není jediným aktérem vymáhání práva a trestní věci (str. 41), to je hlavně úkol justice. Policie má přece jen více pomáhat a chránit, než trestat. Právní systém je vůbec poněkud opomenut. Jsem si vědom, že jde především o dobrovolnou spolupráci občanů, v souvislostech, o kterých hovořím je však zmiňována policie. Ta je součástí resortu Ministerstva vnitra a spolu s justicí by měla zabezpečovat právo a pořádek. L. Stejskal toto omezení pocítuje a sám na některých místech uvádí jiná vymezení: sféra „veřejného pořádku, vymáhání práva, policejních a pořádkových aktivit“ (str. 63), sféra „vnitřní bezpečnosti, vlády zákona“ (str. 92), „právo a pořádek“ (str. 91), sféra „antikriminální (law enforcement)“ (str. 215). I na str. 176 jsou tyto sféry: obrana a boj, právo a pořádek, záchrana a pomoc.

V souvislosti s tím si kladu otázku, zda jsou skutečně všechny oblasti tak resortisticky omezené a tak různorodé, že je nejde integrovat. (str. 183). Vždyť existuje například nadresortní prevence kriminality, protidrogová politika, protikorupční politika, bezpečnostní výzkum. Víím, že jde především o to, že není koordinována dobrovolná účast, ale v práci se pojednává i o obecnějších záležitostech.

V důsledku toho, že se touto oblastí nezabývám a nemám jako autor zkušenosti se zahraničím, kde spolupráce obyvatelstva s policií perfektně funguje, nedovedu si v našich podmínkách nějaké pomocné sbory policie (str. 187) dost dobře představit. Policie České republiky jen s obtížemi zajišťuje alespoň minimální kvalitu vlastního sboru. Také představa, že by dobrovolníci měli přístup do policejních databází (str. 168) v době, kdy i za stávající situace dochází k únikům z těchto databází, se mi moc nelíbí. Tím nekritizuji autora, ten si je těchto skutečností velice dobře vědom.

Tam, kde jsou jako témata a směry dalšího výzkumu navrhovány výzkumy postojů dobrovolníků, manažerů a velitelů, bych u stejných skupin doporučoval též analýzu konkrétního jednání. To se může od manifestovaných postojů někdy lišit.

Předložená disertační práce vyhovuje obsahovým a formálním nárokům kladeným na tento druh prací a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 9.9.2013

Martin Cejp